

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора

Марченко Ольги Геннадіївни

про дисертацію

Невзорова Романа Вікторовича

«ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ДО БОЙОВИХ ПОЛЬОТІВ МАЙБУТНІХ ПІЛОТІВ ТАКТИЧНОЇ АВІАЦІЇ»

на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

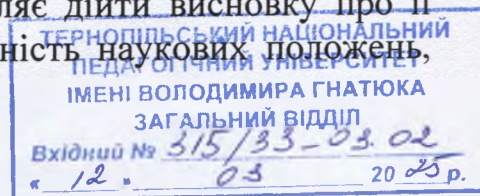
Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами

Динамічні зміни авіаційної техніки, особливо в умовах війни, яка була розпочата у 2014 році російською федерацією проти України, обумовлюють удосконалення та розвиток професійної підготовки майбутніх пілотів тактичної авіації, яка повинна враховувати підвищення можливостей бойових авіаційних комплексів, своїх і противника, а також зміни його тактики. У таких умовах на перший план виходять професійні якості пілота, необхідні для захоплення й утримання тактичної переваги у повітрі, властивості організму льотчика, необхідні для забезпечення прийняття оптимальних тактичних рішень в умовах бойового польоту. Без наявності цих бойових властивостей ефективність бойової діяльності льотчика у повітрі знижується. Тому пошук ефективних способів підготовки майбутніх пілотів тактичної авіації до виконання бойових польотів становить актуальну проблему сучасної педагогічної науки та практики.

Отже, обрана тема дисертації «Теоретичні та методичні засади забезпечення якості фахової підготовки до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації» є актуальною і суспільно значущою для нашої держави, що підтверджується її виконанням відповідно до Плану наукової і науково-технічної діяльності Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, у межах науково-дослідницької теми «Удосконалення тактичної підготовки курсантів-льотчиків із застосуванням сучасних інформаційних технологій» (державний р/н 0122U000218), а також тем оперативних завдань: «Оптимізація повітряно-тактичних компонентів підготовки операторів складних ергатичних систем для покращення викладання дисципліни тактика роду авіації» (інв. № 19864); «Забезпечення якості фахової підготовки курсантів-льотчиків тактичної авіації до бойових польотів» (інв. № 20049).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз структури дисертаційної роботи дозволяє дійти висновку про її логічну упорядкованість і ґрунтовність. Обґрунтованість наукових положень,

висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується результатами дослідження Р. В. Невзорова.

Мета наукової роботи чітко сформульована, поставлені завдання конкретизують методи її досягнення. Зміст дослідження спрямований на виконання шести завдань, що забезпечує реалізацію мети – «науково обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність функціонування педагогічної системи забезпечення якості фахової підготовки до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації».

У дисертаційній роботі розкрито концептуальні ідеї дослідження на методологічному, теоретичному та технологічному рівнях. Розроблено науковий апарат дослідження, який став основою для розв'язання виявленої проблеми. Наукові факти й ідеї, які розкривають концепцію дослідження, обґрунтовані методами дослідження: теоретичними (аналіз і синтез керівних документів, що регламентують професійну підготовку військових пілотів; систематизація й узагальнення психолого-педагогічної літератури, дисертацій, монографій для окреслення теоретико-методологічних засад підготовки військових пілотів і з'ясування сутності, стану теорії та практики підготовки майбутніх військових пілотів до бойових польотів; метод моделювання для створення структурної моделі педагогічної системи забезпечення якості фахової підготовки майбутніх пілотів тактичної авіації до бойових польотів; методи концептуально-порівняльного і структурно-системного аналізу для визначення оптимального змісту підготовки майбутніх військових пілотів до бойових польотів); емпіричними (спостереження, анкетування, інтерв'ювання, бесіди, педагогічні вимірювання з використанням тестів і методів для діагностування й узагальнення дослідження рівня засвоєння знань, умінь, навичок, що маркують підготовленість майбутнього пілота тактичної авіації до бойових польотів); педагогічного експерименту – для верифікації ефективності запропонованої педагогічної системи забезпечення якості фахової підготовки до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації; математичної статистики.

Загальна гіпотеза дослідження передбачає, що рівень готовності майбутніх пілотів тактичної авіації до бойової діяльності зростатиме та буде стабільно високим за умови впровадження в освітній процес педагогічної системи забезпечення якості фахової підготовки до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації, що побудована відповідно до теоретико-методологічних положень, які вможливають поетапну підготовку до бойових польотів.

Висновки до розділів і загальні висновки розкривають особливості наукової розвідки, базуються на обґрунтованих науково-методичних положеннях і не викликають заперечень.

Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертації

Дисертація Р. В. Невзорова є комплексним теоретико-методичним дослідженням, на підставі якого автором сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, нових у концептуальному плані та важливих для теорії

та практики професійної освіти. Наукова новизна дисертаційної роботи не становить сумнівів, оскільки Невзоров Роман Вікторович у результаті здійснення завершеного фундаментального, цілісного, міждисциплінарного дослідження вперше:

- науково обґрунтував теоретичні та методичні засади фахової підготовки до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації;

- розробив концепцію фахової підготовки майбутніх пілотів тактичної авіації, що охоплює наступні рівні: методологічний (синтез особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного підходів), теоретичний (висвітлює низку вихідних категорій, дефініцій, мету, завдання, функції), технологічний (містить етапи і послідовність упровадження авторської педагогічної системи, змістовим ядром якої є організаційно-педагогічні умови, структурну модель педагогічної системи забезпечення якості фахової підготовки до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації (цільовий, змістовий, організаційно-методологічний та результативний блоки), яка забезпечує взаємодію компонентів, критеріїв, показників і рівнів готовності майбутніх пілотів тактичної авіації до бойових польотів), що уможливило визначити й обґрунтувати методологічні основи фахової підготовки; з'ясувати основні чинники, виявити й обґрунтувати педагогічні умови фахової підготовки; визначити провідні педагогічні напрями фахової підготовки майбутніх пілотів тактичної авіації;

- розробив й експериментально перевірів педагогічну систему забезпечення якості фахової підготовки до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації, що спрямована на формування сукупності когнітивного, діяльнісного, операційного, мотиваційно-вольового, фізичного та психофізіологічного компонентів фахової готовності до бойових польотів і складається з: принципів, які є керівними положеннями її розробки, організації, функціонування та вказують на її змістовне наповнення і характер; мети, змісту, суб'єктів, засобів комунікації, дидактичних засобів; механізмів зв'язків і структурування елементів і компонентів системи; проєктованого педагогічного результату; доведено, що побудова педагогічної системи з теорії та практики навчання виконанню бойових польотів ґрунтована на нових концептуальних засадах (структурування спеціальної (бойової наземної) підготовки з теорії та практики наземного навчання з виконання бойових польотів, що базоване на фундаментальних розробках із професійної підготовки і психологічних теорій, відображає наукові тенденції в подоланні проблеми людського чинника в бойовому польоті; структурування теорії й практики наземного навчання бойових польотів, що перебуває в діалектичній взаємозумовленості з усіма основними засобами (дисциплінами, видами) професійної підготовки, маркуючи спеціальну (бойову наземну) підготовку до бойових польотів як її основний елемент, детермінуючи міждисциплінарні зв'язки в навчанні);

- теоретично обґрунтував й експериментально перевірів організаційно-педагогічні умови забезпечення якості фахової підготовки до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації (створення сприятливих умов для формування в курсантів-пілотів якостей самоактуалізації, самозростання,

самооцінювання, навчання в умовах суб'єкт-суб'єктної взаємодії; формування атмосфери вільного та продуктивного розвитку особистості; утворення наземного бойового освітнього середовища; увідповіднення фахової підготовки зі стандартами НАТО);

– розробив й обґрунтував структурну модель педагогічної системи забезпечення якості фахової підготовки до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації, що демонструє організований набір необхідних складників освітнього процесу у ВВНЗ (дидактичні принципи, методичний інструментарій, педагогічні підходи, форми педагогічної діяльності, що орієнтовано на результат – позитивну динаміку сформованості готовності майбутніх пілотів тактичної авіації до льотно-тактичної підготовки в бригадах тактичної авіації Повітряних Сил ЗС України);

– запропонував авторські тлумачення понять «підготовка майбутніх пілотів тактичної авіації», «професійна підготовка майбутніх пілотів тактичної авіації», «фахова підготовка майбутніх пілотів тактичної авіації», «якість фахової підготовки майбутніх пілотів тактичної авіації», «фахова готовність майбутніх пілотів тактичної авіації», «бойовий політ», «готовність до бойового польоту», «якісна фахова підготовка до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації», «наземне навчання бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації», «якість наземного навчання бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації»;

– удосконалив процес спеціальної (наземної бойової) підготовки (зміст, форми, методи) майбутніх пілотів тактичної авіації до бойових польотів; зміст навчальних планів і програм для курсантів за освітньою програмою «Льотна експлуатація та бойове застосування літаків»; сформульовано теоретичні положення, які розширюють наукове коло спеціальних знань у процесі фахової підготовки майбутніх пілотів тактичної авіації та створюють передумови для розроблення навчальних програм, методик, практичних рекомендацій із професійної підготовки майбутніх військових пілотів.

Дисертація Р. В. Невзорова містить нові науково обґрунтовані положення та практичні рекомендації щодо підготовки майбутніх пілотів тактичної авіації до бойових польотів, які раніше не були висвітлені у педагогічній науці та практиці, що позитивно характеризує дослідження критерієм наукової новизни.

Значення одержаних результатів для науки (загальнонаціональне або світове) і практичного використання.

Наукове дослідження Романа Вікторовича Невзорова «Теоретичні та методичні засади забезпечення якості фахової підготовки до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації» описує педагогічну систему забезпечення якості фахової підготовки до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації, яку на загальнонаціональному рівні слід вважати новою для професійної освіти, оскільки розроблена її структурно-функціональна модель з дотриманням раніше не виявлених організаційно-педагогічних умов підготовки до бойових польотів майбутніх військових пілотів тактичної авіації (створення сприятливих умов для формування в курсантів-пілотів якостей самоактуалізації, самозростання,

самооцінювання, навчання в умовах суб'єкт-суб'єктної взаємодії; формування атмосфери вільного та продуктивного розвитку особистості; утворення наземного бойового освітнього середовища; увідповіднення фахової підготовки зі стандартами НАТО).

Вагоме практичне значення полягає у розробці структури та дидактичного наповнення фахової підготовки, що інтегрує засоби наземного навчання бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації; спецкурсу «Психолого-педагогічні особливості фахової готовності до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації»; практикуму із «Тренажерної підготовки до виконання бойових польотів»; освітніх компонентів «Моделювання та планування бойових польотів», «Штурманський розрахунок бойових польотів».

Практична значущість одержаних результатів підтверджується тим, що основні положення та результати дослідження упроваджено в практику шести льотних навчальних закладів та установ (Харківського національного університету Повітряних Сил, Льотної академії Національного авіаційного університету, «Західноукраїнської школи авіації» «Льотної школи «Форсаж», «Українського Тренувального Центру «Авіатор», «Льотної школи «Кондор»), про що додатково свідчать довідки в додатках до роботи.

Характеристика структури і змісту дисертації

Дисертація Р. В. Невзорова «Теоретичні та методичні засади забезпечення якості фахової підготовки до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації» є завершеним самостійним дослідженням, яке викладено обґрунтовано та логічно. Змістові компоненти (анотація українською й англійською мовами, вступ, п'ять розділів і висновки до них, загальні висновки, додатки) є послідовними і взаємопов'язаними. Наукові результати опираються на належні джерела, що включають нормативну базу, фундаментальні наукові роботи вітчизняних і закордонних учених, тлумачні словники, періодичні видання тощо.

Заслуговують на увагу сформульовані та уточнені дефініції понять, розуміння яких принципово важливе для розкриття теми дослідження. Цікавими і практичними є розроблені програма тренажерної підготовки до виконання бойових польотів та методичні рекомендації з організації «Курсу наземної бойової підготовки», а також методологічні підходи до утворення наземного бойового освітнього середовища. Цінним бачиться аналіз та упровадження стандартів НАТО у фахову підготовку майбутніх пілотів тактичної авіації, на які орієнтуються Збройні Сили України.

Важливим є розділ «Експериментальне дослідження ефективності педагогічної системи забезпечення якості фахової підготовки до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації», у якому не лише детально розкрито особливості організації і проведення експерименту, а й детально описано особливості функціонування розробленої педагогічної системи та її структурної моделі. За результатами аналізу емпіричних даних доведено підвищення якості підготовки до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації при впровадженні запропонованої педагогічної системи, а, отже, доведено її ефективність і доцільність її поширення.

Загалом зміст дисертації дає підстави стверджувати, що подане до захисту дослідження є фундаментальним і завершеним, його результати безумовно містять наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Аналіз публікацій Р. В. Невзорова за результатами дослідження свідчить про повноту представлення у них наукових результатів. За темою дисертаційної роботи опубліковано 75 наукових і навчально-методичних праць, серед яких: 3 статті в закордонних наукових періодичних виданнях, що індексовані в наукометричній базі «Scopus», 17 – у наукових фахових виданнях України, 12 – у закордонних періодичних виданнях із напрямку, за яким підготовлено дисертацію; 1 розділ у колективній монографії; 1 навчальний посібник; 2 навчально-методичні посібники; 2 статті – у нефахових виданнях України, 34 – результати наукових досліджень були представлені на міжнародних (в Польщі, Латвії, Литві, Італії, Канаді, Німеччині, Україні) та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Кількість публікацій та їх індексація у світових наукометричних базах доводить вагомий внесок Р. В. Невзорова в розвиток теорії і практики фахової підготовки майбутніх пілотів тактичної авіації і про те, що наукові результати здобувача відкриті для наукової спільноти.

Дотримання вимог академічної доброчесності

Порушення академічної доброчесності в дисертації не виявлено. Автор подає ідеї інших авторів з належним цитуванням і завжди посилається на першоджерела. Основні положення реферату й дисертації ідентичні.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих Романом Вікторовичем Невзоровим результатів, слід зазначити ряд дискусійних питань і зауважень до деяких положень змісту роботи, а також висловити окремі побажання.

1. Необхідно більш чітко пояснити, яким чином здобувач вирішив суперечності, зазначені у вступі дисертації, зокрема, між наявністю наземних технічних засобів, що дають змогу моделювати і планувати бойові польоти в різних умовах повітряно-тактичної обстановки, та недостатньою розробленістю методичного забезпечення їх використання у процесі наземного навчання майбутніх пілотів тактичної авіації виконанню бойових польотів.

2. Розділ 2 містить надмірно детальну характеристику основних дефініцій дослідження. У процесі визначення ключових понять розвідки бажано точніше продемонструвати авторську позицію, оскільки вона губиться через велику кількість тлумачень, різних підходів, визначень таких понять, як: «підготовка майбутніх пілотів тактичної авіації», «професійна підготовка майбутніх пілотів тактичної авіації», «фахова підготовка майбутніх пілотів тактичної авіації», «якість фахової підготовки майбутніх пілотів тактичної авіації», «фахова

готовність майбутніх пілотів тактичної авіації», «бойовий політ», «якісна фахова підготовка майбутніх пілотів тактичної авіації до бойових польотів».

3. Структурна модель педагогічної системи забезпечення якості фахової підготовки до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації є інформативною та добре описаною. Водночас, на нашу думку, її надмірна деталізація може ускладнювати цілісне сприйняття.

4. Проведений аналіз стандартів НАТО варто було би доповнити дослідженням досвіду запровадження таких стандартів в освітній процес профільних навчальних закладів провідних країн НАТО.

5. Характеризуючи значення застосування тренажерного навчання у процесі підготовки майбутніх військових пілотів автор недостатньо глибоко характеризує наявні недоліки та проблеми, серед яких є неповна відповідність умовам бойових польотів, що може негативно вплинути на якість фахової підготовки.

Проте наведені зауваження, дискусійні моменти, побажання не знижують рівень здійсненого дослідження, не впливають на загальну позитивну оцінку результатів та її вагоме значення для розвитку теорії та методики професійної освіти.

Висновок про відповідність докторської дисертації вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук».

Дисертаційна робота «Теоретичні та методичні засади забезпечення якості фахової підготовки до бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації» є завершеною, самостійно виконаною науковою роботою, що має вагоме теоретичне і прикладне значення, заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам пп. 7-9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (зі змінами від 19.05.2023) та іншим інструктивним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо дисертаційних досліджень, а її автор Невзоров Роман Вікторович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціології та психології
навчально-наукового інституту № 5
Харківського національного університету
внутрішніх справ

Ольга МАРЧЕНКО